

Silphium perfoliatum (Asteraceae) w Polsce

ZBIGNIEW MIREK i HALINA PIĘKOŚ-MIRKOWA

MIREK, Z. AND PIĘKOŚ-MIRKOWA, H. 2007. *Silphium perfoliatum* (Asteraceae) in Poland. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14(1): 3–7. Kraków. PL ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: American ornamental plant *Silphium perfoliatum* (Asteraceae) is reported from one locality in S. Poland as an established in seminatural habitat.

KEY WORDS: *Silphium perfoliatum*, Poland, established newcomer, synanthropic flora

Z. Mirek, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Polska

H. Piękoś-Mirkowa, Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Al. Mickiewicza 33, PL-31-120 Kraków, Polska

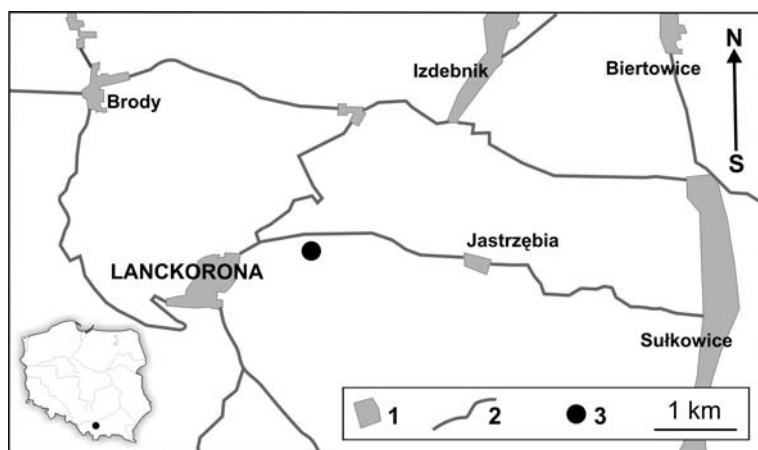
WSTĘP

Silphium perfoliatum L. (róznik przerosłolistny) należy do licznej grupy okazałych bylin amerykańskich uprawianych w ogródkach europejskich jako rośliny ozdobne. W przeciwieństwie do wielu innych jest w naszych ogródkach rośliną niezbyt częstą. ROSTAŃSKI i SOWA (1986–87) nie wymieniają jej w ogóle wśród efemerofitów. W podstawowym wykazie roślin naczyniowych Polski (MIREK i in. 2002) widnieje jako roślina uprawiana okazjonalnie i przejściowo dziczejąca w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca wysiania lub wysadzenia. Podobnie określa status tego gatunku na obszarze Polski niżowej RUTKOWSKI (1998).

W tej sytuacji znalezienie dużej, ustabilizowanej i zadomowionej populacji poza miejscem ewentualnego wysiania, godne jest ze wszelkich miar odnotowania. Wszystko bowiem wskazuje na to, że gatunek będzie się u nas rozprzestrzeniał i zadomawiał także na siedliskach naturalnych i półnaturalnych. Przemawia za tym zarówno fakt jego zadomowienia w niektórych krajach europejskich (por. np. KUBÁT 2002; ROTHMALER i in. 2002), jak i jego charakter ekologiczny i analogiczna tendencja obserwowana w obszarze naturalnego występowania w Ameryce Północnej (GLEASON 1952; STRAUSBAUGH & CORE 1977; WIELAND 2004). Warto więc już teraz zwrócić uwagę na tę roślinę i śledzić jej losy w różnych regionach kraju.

NOWE STANOWISKO

Stanowisko *Silphium perfoliatum*, na którym gatunek zdaje się zadomowiony, znajduje się w miejscowości Lanckorona (wieś w obrębie zachodniej części Pogórza Wielickiego), przy drodze prowadzącej do Sułkowic (Ryc. 1) na wysokości około 400 m n.p.m. Trudno jednoznacznie ustalić pochodzenie tego stanowiska.

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska *Silphium perfoliatum* L. w Lanckoronie. 1 – obszary zwartej zabudowy; 2 – ważniejsze drogi; 3 – stanowisko omawianego gatunku

Fig. 1. Locality of *Silphium perfoliatum* L. in Lanckorona. 1 – urbanized built-up areas; 2 – main roads; 3 – locality of the species

Być może rosnący tu gatunek zbiegł z pobliskiego ogrodu przed paru laty i obsiał się na świeżo odłogowanym wówczas polu uprawnym – brak jednak potwierdzonych informacji na ten temat. Duża, bo licząca ponad 150 osobników (pędów) populacja zajmuje ponad 200 m² na ugorowanym nadal polu, które sąsiaduje z jednej strony z rozległą łąką, z drugiej strony z przydomowym, starym i nieco zaniedbanym sadem ogrodzonym siatką; brak w nim jednak – jak stwierdzono powyżej – ozdobnych bylin. Stanowisko utrzymuje się od kilku lat, a od trzech lat jest bliżej obserwowane przez autorów. Gatunek jest tu w doskonałej kondycji i rozrasta się; większość osobników obficie kwitnie i owocuje. Wysiew pierwszych dojrzałych nasion rozpoczyna się zwykle na przełomie sierpnia i września, niekiedy już w ostatniej dekadzie sierpnia, a więc w czasie gdy znaczna część późniejszych kwiatów jest jeszcze w pełni rozwoju.

SIEDLIŚKO

Na opisywanym stanowisku *Silphium perfoliatum* występuje w położeniu przygrzbietowym, nieco powyżej leja źródłiskowego niewielkiego ciekłu wodnego, na glebie świeżej, ciężkiej, nieco odgórnie oglejonej. Teren jest tu lekko nachylony (2–3°) ku wschodowi i nieco ocieniony od zachodu. Zbiorowisko, w którym występuje *Silphium* (jako dominant

pokrywający miejscami ponad 50% powierzchni) jest typowe dla zarastającego od kilku lat ugoru. Duży udział mają tu gatunki świeżych łąk z rzędu *Arrhenatheretalia*. Charakter fitocenotyczny płatu dobrze oddaje zamieszczone poniżej zdjęcie fitosocjologiczne (gatunki, ze względów praktycznych, uporządkowano w nim alfabetycznie):

Silphium perfoliatum 3, *Achillea millefolium* 2, *Aegopodium podagraria* 2, *Agrostis gigantea* 1, *Agrostis capillaris* 2, *Angelica sylvestris* 1, *Arrhenatherum elatius* 2, *Centaurea jacea* 1, *Chaerophyllum aromaticum* 1, *Chenopodium polyspermum* +, *Cirsium arvense* 3, *Cirsium oleraceum* +, *Convolvulus arvensis* +, *Dactylis glomerata* 2, *Elymus repens* 1, *Equisetum arvense* 2, *Euphorbia esula* +, *Galium mollugo* 1, *Galeopsis bifida* 1, *Glechoma hederacea* 1, *Holcus mollis* 2, *Hypericum maculatum* 1, *Knautia arvensis* +, *Lysimachia vulgaris* 2, *Mentha arvensis* 1, *Oxalis europaea* 1, *Phleum pratense* 2, *Plantago major* 1, *Polygonum nodosum* +, *Potentilla anserina* 1–2, *Ranunculus repens* 3, *Rubus idaeus* +, *Rumex obtusifolius* 2, *Solidago virgaurea* 1, *Stellaria graminea* 1, *Urtica dioica* 2, *Veronica chamaedrys* 2, *Vicia cracca* 2.

CHARAKTERYSTYKA GATUNKU

Silphium perfoliatum jest okazałą byliną, 100–250 cm wysokości. Równie okazałe są nakrzyżległe liście zrośnięte szerokimi nasadami (Ryc. 2) tworzące rodzaj odwrotnie stożkowatej „filizanki” (stąd angielszczyzna nazwa rośliny – *cup plant* lub *indian cup*). Mocna, zwykle bordowo nabiegła czterokanciasta łodyga, niejako przerasta zrośnięte nasady liści (stąd łaciński epitet *perfoliatum* i jego polski odpowiednik „przerostolistny”). Liście mające do 35 cm długości zmieniają się od dołu ku górze łodygi; dolne na długich, wąsko oskrzydłonych i w nasadzie słabo rozszerzonych ogonkach, środkowe o krótkich i szeroko oskrzydłonych ogonkach oraz takiejże nasadzie, górne siedzące; wszystkie obustronnie owłosione, na górnej powierzchni szorstkie, zrośnięte szeroką nasadą. Blaszka liściowa jajowatosercowata lub jajowatoszerokolancetowata. Brzeg blaszki i ogonka nieregularnie, głęboko, podwójnie ząbkowany, ponadto szczeciniasto owłosiony. Kwiaty w koszyczkach zebranych w szczytowy kwiatostan (żółte, brzeżne długojęzyczkowe w liczbie 20–30). Koszyczki o średnicy do 7,5 cm, półokrągłe, otoczone szeroko jajowatymi listkami okrywy w górnej części, po przekwitnięciu charakterystycznie, gwiazdkowato rozchylonymi (Ryc. 2), brzegiem orzęsionymi. Owocem jest spłaszczona, brązowobrunatna niełupka, na szczycie tępo-dwuzębna i obrzeżona (Ryc. 2). Niełupki wymagają do kiełkowania 12-tygodniowej stratyfikacji.

W obszarze swego naturalnego występowania w Ameryce Północnej różnik rośnie w zbiorowiskach łąk ziołoroślowych i ziołoroślach wzdłuż rzek i strumieni lub na terasach zalewowych (GLEASON 1952; STRAUSBAUGH & CORE 1977; WIELAND 2004); często w zbiorowiskach ekotonowych, na brzegach lasów i zarośli. Jest rośliną światłolubną, znoszącą jednak niewielkie ocienienie. W Polsce różnik może rozprzestrzeniać się na miejscach ugorowanych pól szczególnie w dolinach rzek i na glebach cięższych, odgórnie oglejonych poza dolinami, a więc na siedliskach podobnych do tych, jakie zajmują dziś inni z inwazyjnych przybyszów amerykańskich – *Rudbeckia laciniata* czy *Solidago gigantea*.

LITERATURA

- GLEASON H. A. 1952. The new Britton and Brown illustrated flora of the northeastern United States and adjacent Canada. **3**. The New York Botanical Garden, New York.
- KUBÁT K. (ed.). 2002. Klíč ke květeně České republiky. s. 640. Akademie Věd České Republiky. Academia, Praha.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland – a checklist. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland **1**, s. 442. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- ROSTAŃSKI K. & SOWA R. 1986–1987. Alphabetical list of the ephemerophytes of Poland. – *Fragm. Flor. Geobot.* **31–32**(1–2): 151–205.
- ROTHMALER W., JÄGER E. J. & WERNER K. (red.) 2002. Exkursionsflora von Deutschland. **4**. Gefäßpflanzen: Kritischer Band. (9. Aufl.). Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg – Berlin.
- RUTKOWSKI L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. s. 812. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- STRAUSBAUGH P. D. & CORE E. L. 1977. Flora of West Virginia. 2nd ed. **4**. West Virginia Bulletin, Morgantown.
- WIELAND R. G. 2004. County observation records of Mississippi vegetation survey project (Samples taken 9–1989 to 11–2003, inclusive of collection records and of field surveys by other authors). MMNS, Conservation of Wildlife, Fisheries & Parks Jackson.

SUMMARY

American ornamental plant *Silphium perfoliatum* L., representative of *Asteraceae* is reported for the first time from one locality in S. Poland (Fig. 1) as an established element of the flora. The species is established in seminatural meadow (representing *Arrhenatheretalia* order) developed through the succession on abundant arable land. To characterize phytocoenosis with *S. perfoliatum* phytosociological relevé (according to Braun-Blanquet's method) is provided. Moreover, morphology of the species is characterized and illustrated (Fig. 2).

Przyjęto do druku: 25.01.2007 r.

Ryc. 2. Cechy morfologiczne *Silphium perfoliatum* L.: A – kwiatostan, B – zbliżenie koszyczków kwitnących i przekwitniętego koszyczka, C – koszyczek z widocznymi od dołu sercowatymi liśćmi okrywy, D – widok przekwitniętego koszyczka od góry, E – przekrój koszyczka w czasie owocowania, F – niełupka z łuską, G, H, I – liście z dolnej, środkowej i górnej części łodygi, J – fragment łodygi z liśćmi, K, L – wygląd nasady środkowej i dolnej pary liści (odpowiednio)

Fig. 2. Morphological features of *Silphium perfoliatum* L.: A – inflorescence, B – close view of flowering and overflowed capitula, C – capitula with characteristic cordate leaves of involucre, D – overflowed capitula seen from above, E – cross-section of fruiting capitula, F – achene with supporting scale, G, H, I – leaves from lower, middle and upper part of a stem (respectively), J – fragment of stem with leaves, K, L – view of the perfoliate leaf base of a middle and lower pair of leaves (respectively)